

Socialdepartementet

103 33 Stockholm

Remissyttrande avseende Framtidens teknik i omsorgens tjänst (SOU 2020:14)

Utredningen har haft som uppdrag att lämna förslag på åtgärder som kan främja införandet av välfärdsteknik inom äldreomsorgen. De lagförslag som lämnas rör endast insatser med stöd av hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) samt socialtjänstlagen (2001:453), men övervägandena som görs avseende insatser till äldre med nedsatt beslutsförmåga är av generell karaktär. Utredningen kan därför sägas ha utrett förutsättningarna för en mer generellt inriktad lagstiftning som ska kunna gälla vid nedsatt beslutsförmåga.¹ Mot denna bakgrund har Försäkringskassan valt att yttra sig över vissa principiella överväganden i förslaget, eftersom utredningens slutsatser kan komma att påverka utvecklingen mot införande av välfärdsteknik även inom andra områden där insatser ges till personer med nedsatt beslutsförmåga.

Ett sådant område där utvecklingen skulle kunna komma att påverkas är stöd och service till funktionshindrade enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). En försäkrad som omfattas av LSS kan för sin dagliga livsföring även få assistansersättning beviljad av Försäkringskassan enligt 51 kap. 2 § socialförsäkringsbalken. Frågor som berör LSS är därför av principiellt intresse för Försäkringskassan.

I den föreslagna bestämmelsen återfinns begreppet digital teknik som inte är definierat i lagtexten. Det framgår inte av författningskommentaren vad som mer exakt som ligger i detta begrepp. Det är problematiskt och kanske kan medföra viss oklarhet i tillämpningen. I författningskommentaren omnämns även begreppet välfärdsteknik och övervägandedelen (avsnitt 8.9.1) används även begreppen integritetskänslig teknik och integritetskränkande digital teknik som grund för förslaget till lagbestämmelse (se särskilt s. 426). Det kan därför finnas anledning att förtydliga begreppsapparaten. I Försäkringskassans remissyttrande används termen välfärdsteknik.

¹ Se bl.a. SOU 2020:14 s. 17, 396, 400 och 412.

Kapitel 8.7.1-8.7.3

Den föreslagna lagtexten är tänkt att bl.a. legalisera ”HSL-modellen” som metod för att använda välfärdsteknik till människor med mera varaktigt nedsatt beslutsförmåga. Om avsikten är att det ska vara en enhetlig modell behöver utformningen av LSS även övervägas. Av 8 § LSS framgår att insatser enligt den lagen endast ges om de begärs av den enskilde alternativt, om den enskilde är under 15 år eller uppenbart saknar förmåga att på egen hand ta ställning i frågan, av vårdnadshavare, god man, förmyndare, förvaltare eller framtidsfullmaktshavare. Det finns säkerligen goda skäl att upprätthålla denna princip, men ett exempel på hur modellen skulle kunna komma att utvidgas på sikt vore att föra in en bestämmelse i LSS om att en bedömning ska ske av vad som är brukarens intresse när denna inte uttryckligen kan samtycka till en insats och det finns skäl att fråga sig om den insats som ställföreträdare förordar är det bästa för brukaren. Det skulle vidare gynna brukarens oberoende om vissa insatser enligt LSS fick tillgodoses genom välfärdsteknik när det kan ske utan att det påverkar brukarens levnadsvillkor på ett negativt sätt (jfr SOU 2018:88 s. 159 f.). En sådan förändring skulle förutsätta en ändring av LSS så att vissa insatser ska verkställas genom välfärdsteknik när det är lämpligt. Även bestämmelsen om dubbel assistans i 9 a § LSS skulle kunna ges en mer generell utformning.

Egenvård kan ges i form av personlig assistans (jfr HFD 2018 ref. 21). Den enskildes möjligheter att tillgodose sina behov av hjälp med egenvård som föreskrivs utan uttryckligt samtycke kan därför se olika ut beroende på om den enskilde, eller dennes ställföreträdare, begär personlig assistans. Omvänt kan den enskildes utformning av personlig assistans komma att avgöras av bedömningar som görs av legitimerad sjukvårdspersonal.

Utredningen har i allmänhet inte velat avgränsa lagförslagen till någon viss ålder. Även t.ex. insatser till barn och unga skulle kunna omfattas av föreslagna ändringar. Det sägs dock inte hur bedömningen av samtycke ska göras när det är fråga om barn och vårdnadshavare.

Avseende kapitel 8.9.1 – 8.9.2

Utredningens förslag på en ny bestämmelse i 3 kap. 8 § socialtjänstlagen innebär att ett nytt ändamål införs inom socialtjänstens verksamhet enligt socialtjänstlagen. Tillämpningsområdet skulle således omfatta även annan verksamhet än äldreomsorgen. Vidare skulle bestämmelsen gälla för både allmänna och privata utförare av insatser samt gälla oavsett om den enskilde har nedsatt beslutsförmåga eller inte. Den analys som utredningen gjort av risker för den personliga integriteten har dock främst utgått från syftet att föreslå ett lagstöd för användning av välfärdsteknik inom äldreomsorgen. Med hänsyn till den föreslagna bestämmelsens generella tillämplighet skulle förmodligen en mer omfattande analys vara till gagn för att belysa de konsekvenser som kan uppstå vid tillämpning av bestämmelsen inom hela socialtjänstens verksamhetsområde enligt socialtjänstlagen. Förslaget på ändamål innebär ”att säkerställa eller öka den enskildes trygghet, självständighet, aktivitet eller delaktighet”. I själva definitionen av ändamålet ingår en bedömning, där bedömningsutrymmet får anses vara stort och det är svårt att se att inte subjektiva faktorer kommer att påverka bedömningen.

Försäkringskassan delar utredningens bedömning att det bör införas bestämmelser i lagen (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten som syftar till att konkretisera vad som krävs för en god informationssäkerhet.

Avseende kapitel 8.10.1, 8.10.2, 8.10.4, 8.12.5, 8.12.6

Försäkringskassan tillstyrker förslagen. Gränssytor mot intressenter och yrkeskategorier även utanför äldreomsorgen bör beaktas. I den utsträckning gemensamma behov och intressen finns bör samordning eftersträvas i syfte att möjliggöra effektivitet i frågorna.

Avseende kapital 8.12.7

Försäkringskassan tillstyrker att Socialstyrelsen ges i uppdrag att se över den definition av välfärdsteknik som förekommer i dess termbank.

Avseende konsekvenser

Försäkringskassan delar bedömningen att behörig åtkomst kräver ändamålsenliga sätt att styrka att användaren är behörig. Det är inte ändamålsenligt om olika lösningar behövs för olika delar av tjänsteutövningen varför en sektorsspecifik lösning vore olycklig. Försäkringskassans verksamhet skulle t.ex. se stor nytta i om assistenter inom LSS kunde signera tidredovisningar och detta skulle leda till effektivare arbetsätt och minskad risk för felaktiga utbetalningar. Lösningarna måste också vara anpassade efter att användare inte har ett svenskt identitetsbegrepp och/eller är anställd av en privat utförare. Det skulle därför behövas ett utpekat ansvar och en tydlig handlingsplan för att realisera en helhetslösning avseende digitala tjänstelegitimationer.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektör Nils Öberg i närvaro av avdelningschef Michael Eriksson, avdelningschef Stefan Olowsson, avdelningschef Marie Axelsson och Digital Strateg Anna Fors, den senare som föredragande.

Nils Öberg

Anna Fors